

мети збуту в невеличких розмірах (ст.44), передбачає покарання і за ухилення особи, що хворіє на наркоманію, від медичного огляду на наявність наркотичного сп'яніння (ч.1 ст.44¹ КоАП) – штраф від 5 до 18 неоподаткованих мінімумів прибутків громадян. Ухилення особи, що зловживає наркотичними засобами або психотропними речовинами, від медичного обстеження призводить до накладення штрафу від 18 до 43 неоподаткованих мінімумів прибутків громадян (ч.2 ст.44¹ КоАП).

Список літератури: 1. Кримінальний кодекс України. Х., 2001. 2. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар. К., 1998. 3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Х., 1997.

Надійшла до редакції 23.03.02

І.В. Гахар

УМОВИ ПРАЦІ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК СОЦІАЛЬНА КАТЕГОРІЯ

Умови праці, як соціальна категорія разом з умовами побуту та дозвілля, складають умови життя, що впливають на якість життя. У соціологічній та науковій літературі умови життя розглядаються як майнове середовище способу життя: житло, праця, транспорт, сфера медичних та освітніх послуг, побутове обслуговування, дозвілля, соціальні гарантії та забезпечення. Зазвичай умови праці досліджувались у сфері виробництва. У законодавчому порядку це питання теж знайшло своє відображення в Законі України «Про охорону праці». Були визначені чинники, які формують умови праці.

До них належать:

- технічні (умови, які формуються предметним середовищем) розміри робочого простору; відповідність техніки та технологій психофізичним можливостям людини; засоби та способи захисту людини та ін.;
- організаційні (умови, які формуються організацією праці): фізична важкість праці; темп та ритм праці; нервово-психічне навантаження; режим праці та відпочинку; нормування та оплата праці, стимулювання трудової діяльності; просування «службовими сходами» та ін.;
- санітарно-гігієнічні (умови, які формуються фізичним та хімічним середовищем): мікроклімат – температура, вологість; стан навколишнього середовища (загазованість, курява); шум; санітарно-побутове та медичне обслуговування; профілактичне лікування та ін.;
- соціально-психологічні (умови, які формуються відносинами у колективі): психологічний клімат у колективі – стиль керівництва, форми та методи заохочень та стягнень, способи подолання конфліктів та інше; умови виявлення ставлення до праці (вимоги до індивідуальної трудової дисципліни) та ін.;
- естетичні чинники.

Стосовно до системи МВС умови праці можна розглядати у вузькому та широкому значенні.

У вузькому значенні під умовами оперативної-службової діяльності розуміють конкретну обстановку, у якій відбувається процес професійної діяльнос-

ті, що характеризується технологічними, організаційними і санітарно-гігієнічними аспектами.

У широкому значенні умови оперативно-службової діяльності можна визначити як комплекс заходів, що забезпечують ефективне виконання працівником органів внутрішніх справ своїх професійних обов'язків. До них можна віднести: режим праці та відпочинку; порядок та умови оплати праці; матеріально-технічне забезпечення; санітарно-побутові умови; систему засобів соціального захисту та ін.

Визначені нами умови праці для працівників органів внутрішніх справ регулюються: Конституцією України; Кодексом законів про працю; Законом України «Про міліцію»; Положенням про проходженням служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ України; Положенням про порядок і умови державного обов'язкового особистого страхування осіб рядового, начальницького та вільнонайманого складу органів і підрозділів внутрішніх справ, Положенням про умови та порядок грошового забезпечення осіб рядового та начальницького складу ОВС, Постановою КМ України «Про порядок компенсації співробітникам ОВС за роботу в вихідні та святкові дні»; іншими нормативними документами тимчасового характеру.

Матеріально-технічне забезпечення працівників та забезпечення життєдіяльності органів та підрозділів внутрішніх справ відноситься до категорії умов праці та повинна фінансуватися за рахунок державних коштів. Нині таке фінансування відсутнє та нормативно практично не регулюється, що призводить до розбіжностей в діях галузевих служб по залученню спонсорських коштів. Практика свідчить, що залучення спонсорських коштів – необхідний захід у поліпшенні технічної оснащеності органів внутрішніх справ, але законодавче впорядкування статусу надання спонсорської допомоги органам внутрішніх справ комерційними та іншими структурами на сьогоднішній день відсутнє.

Аналіз нормативно-правових актів, що впливають на умови праці працівників органів внутрішніх справ, показує, що має місце певна роздробленість нормативної бази, необізнаність працівників щодо нормативних нововведень, видання взаемовиключних документів. У період реформування системи органів внутрішніх справ актуальним постає питання систематизації нормативної бази, приведення її у відповідність сучасним умовам, визначення статусу органу внутрішніх справ. Викликає стурбованість той факт, що на практиці ці нормативні документи працюють не в повному обсязі. В існуванні такого стану справ є декілька причин (зацікавленість керівників; необізнаність працівників у своїх правах та гарантіях; відсутність механізму захисту соціальних інтересів працівників органів внутрішніх справ тощо).

Специфіку характеру і змісту оперативно-службової діяльності працівника ОВС можна визначити з критеріїв бальної оцінки елементів змісту праці, яка була розроблена ще Держстатом СРСР у 1974 р.

З аналізу цих критеріїв видно, що робота працівника міліції може бути віднесена до 4-5 категорії складності. За рівнем складності й відповідальності оперативно-службова діяльність працівника міліції знаходиться після праці льотчика стратегічної авіації і шахтаря. Специфіка роботи зумовлює необхідність відповідних умов праці.

Значення умов праці для працівників ОВС можна показати на прикладі деяких даних, отриманих під час досліджень, які проводилися у 1995-1997 та 2000 роках науково-дослідною лабораторією соціальної та психологічної роботи в ОВС Університету внутрішніх справ.

Так, з причин, які спонукають працівників органів внутрішніх справ залишити службу в ОВС, – 47,5 % опитаних працівників назвали низький заробіток, 48 % – ненормований робочий день.

Зауважимо, що ці чинники стоять на перших місцях серед причин незадоволеності працівниками органів внутрішніх справ своєю професією і відносяться до умов праці.

Це свідчить про винятковий вплив умов оперативної-службової діяльності на задоволеність працівниками органів внутрішніх справ своєю роботою, плинність кадрів, і взагалі, на ефективність діяльності всієї системи ОВС у цілому.

Першим елементом умов праці, які досліджувались, був режим праці та відпочинку. Режим праці та відпочинку за своєю важливістю стоїть на першому місці поряд з умовами оплати праці. По-перше, тривалість та структура робочого дня впливає на втомлюваність працівника, а звідси й на ефективність його праці, по-друге, якщо співробітник постійно працює, він не може скористатись плодами своєї праці, тобто доходами, які він отримує в вигляді зарплати та інших грошових надходжень. У нього виникає питання, навіщо стільки працювати навіть за великі гроші, якщо він не може їх витратити. Тобто навіть дуже велика платня не в змозі повністю компенсувати тривалий робочий день. Більша половина опитаних (61,21%) працювали протягом усіх вихідних та святкових днів останнього півріччя.

Вражає той факт, що майже 96,64 % працівників ОВС мають робочий день більше ніж 8 годин, тобто більше норми, яка закріплена законом, не говорячи вже про роботу у вихідні.

Отже, зважаючи на отримані дані, можна зробити висновок, що увесь свій час правоохоронці знаходяться на роботі, а те, що залишається, може витратити тільки на сон. Вільного часу працівник ОВС майже не має.

Виникає питання, на що витрачає свій робочий час працівник органів внутрішніх справ, який у нього по тривалості переходить будь-які межі.

Половину робочого часу працівники міліції витрачають не на виконання своїх безпосередніх службових обов'язків, а на функції, що забезпечують основну діяльність (матеріально-технічне забезпечення, технічну роботу, виконання побічних функцій та інше).

Звідси закономірно впливає й оцінка правоохоронцями обсягу своїх службових обов'язків та задоволеність режимом праці. Тобто, 44,65 % працівників ОВС вважають обсяг своїх службових обов'язків великим та 72,52% працівників незадоволені своїм режимом праці.

Матеріально-технічне забезпечення праці правоохоронців можна охарактеризувати як незадовільне. Держава в змозі забезпечувати працівників органів внутрішніх справ тільки найбільш важливим: зброєю та набоєм, а забезпечення всім іншим відбувається за залишковим принципом (це стосується забезпечення оргтехнікою, транспортом, засобами зв'язку, речовим забезпе-

ченням та іншими, на перший погляд, другорядними речами). Майже 40% опитаних працюють в кабінетах з двома та більше сусідами.

Проводився аналіз житлових умов працівників органів внутрішніх справ. З наведених даних видно, що майже половина особового складу ОВС мають достатньо високий рівень житлових умов, але інша частина працівників проживає у гуртожитках, квартирах з підселенням, комунальних квартирах тощо. Це має прямий вплив на задоволеність працівниками своїми житловими умовами: тільки половина працівників задоволені своїми житловими умовами, а половина – ні.

Найбільш бажаними шляхами поліпшення своїх житлових умов працівники називають безкоштовне отримання квартири від місцевої Ради та купівля квартири, але більша половина опитаних не бачить перспектив в вирішенні цього питання. Вирішення своїх житлових проблем найближчим часом (впродовж року) вони вважають неможливим, та й протягом 10 і більше років 34,81% з них вважають вирішення своєї проблеми нереальним.

Щодо питання державного обов'язкового страхування вивчалось знання працівниками органів внутрішніх справ порядку та умов і страхування. Цікаво, що майже половина працівників ОВС (49,38%) не знають про умови та порядок їх обов'язкового страхування, а 43,96% – знають лише у загальних рисах, 67,6% не знають взагалі застраховані вони чи ні.

Під санітарно-побутовим забезпеченням працівників органів внутрішніх справ ми розуміємо існування при райвідділах та можливості користування працівниками буфетів, їдальень, медпунктів, кімнат відпочинку, спортзалів та тирів. Важливість цього забезпечення підкреслюється ще й тим, що майже весь свій час працівники проводять на роботі. Як свідчать результати дослідження, рівень забезпечення цими послугами працівників органів внутрішніх справ низький.

Ще нижчий рівень користування цими послугами. Основними причинами такого стану справ є високі ціни за платні послуги (їдальня, буфет) та нестача часу для користування безкоштовними послугами (медпункт, кімната відпочинку, тир, спортзал).

З наведеного вище, можна зробити висновок, що:

– найбільш гострими проблемами у забезпеченні працівників органів внутрішніх справ нормальними умовами праці є понаднормова тривалість робочого дня та забезпечення доступними побутовими послугами;

– має місце недостатній рівень обізнаності працівників ОВС про порядок та умови їх особистого державного страхування та наявність нормативних документів, що визначають їх соціальні та правові гарантії.

Проведена робота по вивченню умов праці – тільки початковий етап у дослідженні питання соціального захисту працівників органів внутрішніх справ. Розробка шляхів та методів їх покращення, втілення на практиці вироблених рекомендацій дозволить поліпшити соціальний стан правоохоронця, що в свою чергу, позитивно вплине на стан оперативно-службової діяльності.

Надійшла до редакції 23.03.02